

Značenje Narančaste revolucije za demokratizaciju Ukrajine

Župić, Martina

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:430768>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-14**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

Martina Župić

**ZNAČENJE NARANČASTE REVOLUCIJE ZA
DEMOKRATIZACIJU UKRAJINE**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2018.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

**ZNAČENJE NARANČASTE REVOLUCIJE ZA
DEMOKRATIZACIJU UKRAJINE**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: doc.dr.sc. Davor Boban

Studentica: Martina Župić

Zagreb, 2018.

Izjavljujem da sam diplomski rad, *Značenje narančaste revolucije za demokratizaciju Ukrajine*, koji sam predala na ocjenu mentoru doc. dr. sc. Davoru Bobanu, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekla ECTS-bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Martina Župić

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. UKRAJINA OD RASPADA SOVJETSKOG SAVEZA DO 2004. GODINE	3
2.1. Vanjskopolitički položaj Ukrajine nakon ukidanja Sovjetskog Saveza	3
2.2. Unutarnje prilike u Ukrajini nakon osamostaljenja	5
3. NARANČASTA REVOLUCIJA	8
3.1. Predsjednički izbori 2004. godine	8
3.2. Nova vlast	12
3.3. Parlamentarni izbori 2006. godine	15
4. DALJNI RAZVOJ DEMOKRACIJE U UKRAJINI I DRUGA UKRAJINSKA REVOLUCIJA	18
4.1. Vlast u Ukrajini od 2007.	18
4.2. Predsjednički izbori 2010.	19
4.3. Druga ukrajinska revolucija	22
5. ZAKLJUČAK	27
LITERATURA	31
SAŽETAK / ABSTRACT	34

1. UVOD

Narančasta revolucija u Ukrajini predmet je ovoga rada, a svrha mu je ukazati na njeno značenje u procesu demokratizacije te zemlje. Radi što boljeg prikaza Narančaste revolucije, rad će se dotaknuti i šire teme postsovjetskog prostora kojemu Ukrajina pripada i postojećih utjecaja na zemlje u njemu. Središnji pojam rada, Narančasta revolucija, odnosi se na revolucionarna zbivanja 2004., a druga ukrajinska revolucija s početkom u studenome 2013. godine promatra se kao njen nastavak tj, jedna od posljedica.

Istraživačko pitanje na koji će rad pokušati odgovoriti jest: „Je li Narančasta revolucija u Ukrajini pridonijela demokratizaciji Ukrajine?“, a glavna postavka od koje će se pokušati argumentirati jest da je Narančasta revolucija značajno pridonijela demokratizaciji Ukrajine, iako njeni neposredni ishodi, koji su se tumačili kao pobjeda demokracije, nisu bili dugoročni.

Uz glavnu postavku kao izravni odgovor na istraživačko pitanje, dvije pomoćne teze će utjecati na oblikovanje rada i upotpuniti odgovor na istraživačko pitanje. Prva od njih je da je Narančasta revolucija 2004. pridonijela demokratizaciji tako što je ukazala na postojeće nezadovoljstvo građana ne-demokratskim stanjem u zemlji i sposobnost revolucionarnog djelovanja s ciljem promjene takvog stanja. Revolucija započeta u studenom 2013. jedan je od dokaza te teze bez obzira na njene konačne rezultate. Druga pomoćna teza je da je Narančasta revolucija otkrila koliko su vladajuće strukture u Ukrajini nespreme za demokratski sustav te da je tako dugoročno doprinijela stvaranju uvjeta za demokratizaciju zemlje.

Budući da je u središtu rada događaj iz 2004., ali s obzirom na njegovo značenje za ukupan dalji razvoj zemlje, koji se time bolje može sagledati što se gleda s većim vremenskim odmakom, sadržaj rada će obuhvatiti razdoblje u rasponu od raspada Sovjetskog Saveza sve do najnovijih događaja u Ukrajini.

Rad je strukturno organiziran u skladu s vremenskim slijedom događanja koja govore o naslovnoj temi. Osim uvodnog i zaključnog dijela, podijeljen je na tri glavna poglavlja. Prvo će se baviti razdobljem od raspada Sovjetskog Saveza do vremena pred početak revolucije. Cilj toga dijela je iznijeti prilike u Ukrajini, i unutarnje i vanjske, kako bi se izdvojili uzroci koji su doveli do Narančaste revolucije. U tome će se poglavlju i općenito opisati stanje na širem postsovjetskom prostoru jer je situacija u Ukrajini nedjeljiva od toga prostora i od ruske i zapadne politike prema njemu.

Središnje poglavlje bavit će se događanjem naslovne teme, Narančastom revolucijom, od povoda do njenih neposrednih rezultata te do okolnosti koje su stvorile uzroke i povod za izbijanje druge revolucije.

U trećem poglavlju sagledavaju se posljedice Narančaste revolucije s današnjeg stajališta, tj. kroz događaje u Ukrajini koji su se dogodili u novijoj prošlosti, točnije od kraja 2013. godine pa do 2018. godine. I unutarnje i vanjske prilike iz tog razdoblja najviše pokazuju kakvo je bilo značenje Narančaste revolucije za demokratizaciju Ukrajine. Kratak osvrt na demokratičnost sustava vlasti, pregovori s EU-om, oružani sukob i najnovija događanja, aktualne odnosi Ukrajine i Zapada i Rusije kao i sami rusko-zapadni odnosi bit će u tome poglavlju sagledani kao čimbenici koji su utjecali i na pokretanje Narančaste revolucije i na realizaciju njenih rezultata. Glavni zaključci iz tog i iz prethodnih poglavlja rada zaokružiti će odgovor na istraživačko pitanje i razradu postavljenih teza u glavnom zaključku rada.

U argumentaciji odgovora na istraživačko pitanje koja će se provesti na takav način, korištena je raznovrsna literatura. Kao reference su upotrijebljeni stručni tekstovi pisani s različitim vremenskim odmakom od revolucije pa predstavljaju interesantan izvor analiza i zaključaka kada se promatraju s današnjeg stajališta. Stručna literatura proširena je medijskim izvorima informativnog karaktera radi upotpunjavanja sadržaja potrebnim podacima.

2. UKRAJINA OD RASPADA SOVJETSKOG SAVEZA DO 2004. GODINE

Raspadom Sovjetskog Saveza započelo je novo razdoblje političkog života na globalnoj razini jer je nestala sila koja je s SAD-om podijelila svijet na dva bloka i utjecala, kao jedna od dvije najutjecajnije države na svijetu, na sudbine mnogih europskih i svjetskih država u razdoblju poslije Drugoga svjetskoga rata pa sve do devedesetih godina prošloga stoljeća. Njenim raspadom mijenja se slika raspodjele političke moći, posebice krajem devedesetih, ali i u 21. stoljeću. Rusija kao nasljednica Sovjetskoga Saveza jača svoj utjecaj i ulazi u krug najsnažnijih političkih sila svijeta.

Devedesete godine donijele su tim raspadom i jedan novi prostor, prostor bivših sovjetskih država ili postsovjetski prostor na kojemu su se stvorili novi politički subjekti. Ukrajina je jedna od bivših sovjetskih republika koja je nakon osamostaljenja, i vanjskopolitičkom situacijom i unutarnjim prilikama, istaknuti primjer najvažnijih obilježja država na postsovjetskom prostoru krajem prošlog, ali i u ovome stoljeću.

Vanjskopolitički položaj i unutarnje prilike u Ukrajini od devedesetih godina 20. stoljeća stvorili su uzroke i poticaj za Narančastu revoluciju kao i okolnosti koje su snažno utjecale na tijek događanja nakon revolucijom postignutih rezultata.

2.1. Vanjskopolitički položaj Ukrajine nakon ukidanja Sovjetskog Saveza

Boris Jeljcin je u prosincu 1991. s predsjednikom Ukrajine Leonidom Kravčukom i Stanislavom Šuškevičem, predsjednikom Vrhovnog sovjeta Bjelorusije, proglasio ukidanje Sovjetskog Saveza. Tom se odlukom oblikovao prostor bivših sovjetskih republika koji je donio sa sobom specifičnu vanjskopolitičku problematiku.

Ukidanjem SSSR-a veliki broj Rusa više ne živi u istoj državi jer su živjeli u drugim sovjetskim republikama koje su sada izvan granica Rusije. To će, između ostalog, biti jedan od vrlo važnih čimbenika u određivanju prioriteta vanjske politike Rusije nakon raspada Sovjetskog Saveza, koji se odnosio na dominaciju Rusije na prostoru bivšeg Sovjetskog Saveza s opravdanjem neriješenog pitanja nacionalnog identiteta na tom prostoru. U tom je odnosu Rusije prema postsovjetskom prostoru polazišna točka mnogih tamošnjih sukoba od kojih su neki prešli u ratne sukobe koji su počeli u devedesetim godinama prošlog stoljeća i ostali neriješenima ili zamrznutima do 21. stoljeća kada su se neki od njih aktualizirali.

Zapadne zemlje kritiziraju takav odnos Rusije prema postsovjetskom prostoru i spočitavaju joj da nerješavanjem sukoba sprječava europeizaciju ustavnog poretka u njemu (Trapara i Jončić, 2012: 284).

U okviru zadane teme nema mjesta za detaljniji pregled sukoba na postsovjetskom prostoru, ali kao kontekst u kojem se razvijaju okolnosti za ukrajinsku revoluciju zaslužuju biti navedeni.

Godine 1992. buknuo je sukob u Moldavskoj Pridnjestrovskoj Republici koja je proglasila samostalnost uz snažnu rusku podršku. U Čečeniji su oružani sukobi završili uspostavom proruske čečenske vlade i teritorijalnim integritetom Ruske Federacije. Taj je sukob odnio mnoge ljudske žrtve, ali je pridonio popularnosti Putina u razdoblju njegovog prvog dolaska na vlast u Rusiji. Gruzijско proglašenje neovisnosti bilo je povodom za ratovanje u Abhaziji i Južnoj Osetiji koje ne priznaju proglašenu gruzijsku neovisnost i čije su separatiste u oružanom sukobu podržavali Rusi. Rusija je nakon oružanog uspjeha separatista priznala njihovu neovisnost, ali politička napetost oko tog pitanja nije do danas prestala..

Dolaskom na vlast, Putin zatiče Rusiju s ograničenim međunarodnim utjecajem, inferiornim odnosom prema zemljama Zapada, prvenstveno prema Americi i s nesređenim i zamrznutim utjecajem na postsovjetskom prostoru. Već je rečeno da će se tu za Putinove vlasti aktualizirati nesređeni sukobi ili stanja. U njima u pravilu Rusija podržava neovisnost separatističkih područja i separatističkih tendencija u novonastalim državama. Vrijeme Putinova vladanja obilježeno je djelovanjima čiji je cilj bio vraćanje značaja Rusije kao bitnog elementa u svjetskoj politici i njenog međunarodnog ugleda. Sredstva za ostvarenja tog cilja izazvala su zapažene reakcije na globalnoj političkoj pozornici.

Pitanje sukoba u Ukrajini bilo je samo pitanje vremena. To je najveći sukob na postsovjetskom prostoru ne samo po opsegu konkretnih oružanih događanja nego i prema posljedičnom stvaranju napetosti između Rusije i Ukrajine. Povijesno su istočni i južni dio zemlje više bio izložen rusifikaciji, a zapadni i središnji dio političkim i općenito društvenim utjecajima koji su razvijali nacionalni identitet i nacionalizam u Ukrajini (Boban, 2010: 36). Taj je zapadni dio zemlje orijentiran prema Europi i SAD-u i time posebno dolazi u sukob s Rusijom koja želi što zapadnije proširiti područje svojih, tj. suzbiti širenje zapadnih utjecaja. Takva je podijeljenost predstavljala plodno tlo za otvoreni sukob oko prava i teritorija ruske manjine.

Podvojenost Ukrajine ovisno o vanjskim utjecajima prelazila je okvire sukoba oko prava i statusa ruske manjine pa i oko nacionalnog identiteta, koji su samo mogli biti povodom, ali ne i uzrokom sukoba. Zapadni i ruski utjecaji na Ukrajinu realizirali su se kroz utjecaje na političke struje koje nisu imale samo različite stavove oko nacionalnog identiteta Rusa ili Ukrajinaca u Ukrajini, nego su svojim sugestijama i pratećim ulaganjima promovirale

različite programe i ciljeve sveobuhvatnih unutarnjih politika i tako utjecale na unutarnje političke, gospodarske i društvene prilike.

2.2. Unutarnje prilike u Ukrajini nakon osamostaljenja

Od unutarnjih prilika koje su dovele do napetosti 2004. i predstavljaju uzrok i povod za Narančastu revoluciju ovdje su izdvojeni izborni sustav i podjela političke moći te uloga oligarha u politici od stjecanja neovisnosti Ukrajine. Gotovo se nijedan od političara koji su se pojavili u tom predrevolucijskom vremenu i poslije istaknuli za vrijeme revolucije i u vrijeme neposredno nakon nje, u realizaciji ili pobijanju njenih neposrednih rezultata, ne može odvojiti od pojave oligarha, pa se neke stranke i njihovi vođe više spominju u jednom, a neki u drugom kontekstu.

Prvi predsjednički izbori nakon raspada Sovjetskog Saveza održali su se 1994. i na njima je izabran bivši premijer, Leonid Kučma. Njegov desetogodišnji mandat zapamćen je kao razdoblje mnogih protudemokratskih promjena i pojave oligarha. S vladajućom ljevicom predsjednik nije dijelio jednake vizije o budućnosti Ukrajine, pa je sukobljavanje između njihovih vizija izbjegnuto ratifikacijom novoga ustava 1996. godine kojim su predsjedniku dane puno šire predsjedničke ovlasti. Cijeli mandat pratili su ga korupcijski skandali, sve veća moć oligarha, njegove osobne autoritarne i druge nedemokratske karakteristike. Posljedica toga, kao i većine autoritarnih režima u drugim zemljama, bilo je siromašenje zemlje i bogaćenje elita. U životima većine građana Ukrajine bilo je to zapamćeno kao razdoblje stalnog pogoršanja pa je tako postao nepopularan predsjednik u svojoj zemlji (Hesli, 2006: 168).

Na kraju drugoga mandata očekivao je nasljednika u liku Viktora Janukoviča s kojim je bio u dobrim odnosima. Od guvernera Donjecke oblasti, što je bio od 1997., Janukovič je napredovao do premijerskog mjesta koje je zauzeo 2002. jer je pridonio dobrim izbornim rezultatima Kučmine struje (Matsuzato, 2005: 53, cit. prema: Boban, 2014a: 42). S obzirom na demokratizaciju zemlje, ni predsjednički ni parlamentarni izbori 1994. nisu označili početak jednog progresivnog razdoblja nego slabljenje demokracije (Christensen i dr., 2005: 208).

Na parlamentarnim izborima 1998. uveden je kombinirani sustav većinskog i razmjernog segmenta u kojima se biralo po 225 zastupnika, a ukinuto je i pravilo o 50%-tnoj izlaznosti kao minimalnoj za valjane izbore. U prosincu 1999. za premijera je izabran Viktor Juščenko, oporbeni političar. Njegovo imenovanje povezuje se s udovoljavanjem pritisku zapadnih zemalja koje su ulagale i donirale svoja sredstva u Ukrajinu, ali su zahtijevali

temeljitiije gospodarske promjene. Njih je Juščenko i napravio u određenoj mjeri jer je u toj godini ostvaren gospodarski rast od 6% nakon niza godina koje je obilježio gospodarski pad (Fenger, 2007: 13).

Sljedeći izbori bili su 2002. godine i proveli su se po istom kombiniranom sustavu. Koalicija *Za ujedinjenu Ukrajinu!*, koja je podržavala predsjednika, dobila je najveći broj glasova većinskim glasovanjem, a razmjernim glasovanjem najviše je glasova dobio blok *Naša Ukrajina* kojeg je vodio Viktor Juščenko (Christensen i dr. 2005: 214). Prosvjednim su glasovanjem Naša Ukrajina, Blok Julije Timošenko, Socijalistička stranka Ukrajine i KP Ukrajine došli na vlast (Boban, 2014: 39). No, uz predsjednikove ovlasti koje slabe ovlasti i zakonodavnu ulogu parlamenta, to nije bila potpuna pobjeda, već je ključno bilo dočekati predsjedničke izbore. Na mjesto predsjednika vlade postavljen je član koalicije *Za Ujedinjenu Ukrajinu* koji je na toj funkciji ostao do 31. prosinca 2004. godine.

Jedna od najvažnijih karakteristika iz Kučminog razdoblja već je spomenuto jačanje elita, odnosno oligarha. Ovdje im treba posvetiti posebno mjesto jer je njihova politička moć jedan od razloga zbog kojih se Narančasta revolucija podigla tj. jedan od elemenata kojim su revolucionari bili nezadovoljni. Još im veće značenje treba pridati jer su i jedan od najvažnijih razloga zbog kojih vladajuća elita nakon revolucije nije uspjela uspostaviti stabilan demokratski sustav. Do kraja devedesetih godina u ukrajinskom parlamentu gotovo da nije bilo političara koji se nije povezivao s nekim od klanova, a posebno ne političara na nekoj važnijoj funkciji.

Kučma je pripadao Dnjiproperetrovskom klanu, a da bi se održao na vlasti balansirao je između klanova pri dodjeljivanju važnih funkcija. Tako su mu premijeri dolazili iz različitih klanova. Pavlo Lazarenko iz istoga kojemu je pripadao Kučma, a sljedeći, Viktor Janukovič, drugom klanu. Iz stranke Homada i klana skupljenog oko nje potječe i Julija Timošenko koja je uz Juščenka popularna političarka i vođa Narančaste revolucije i koja svojom političkom sudbinom i aktivnošću prati na neki način sudbinu rezultata revolucije, a mogla bi poslužiti i kao primjer iz kojega se mogu sagledati mogući uzroci njihovog neuspjeha.

Godinu dana od postanka Homade 1998. i svoga članstva u njoj, Timošenko osniva svoju stranku Domovina. Njeno je političko djelovanje bilo dinamično i probitačno, pa joj se brzo otvorio put prema najvišim političkim krugovima (Boban, 2014a: 42). Već 1999. izabrana je za potpredsjednicu vlade, dok je na vlasti bio Viktor Juščenko. Za nju je bilo neobično što je kao žena iz istočnog dijela zemlje promovirala proeuropsku politiku. Poslovni je uspjeh postigla već u osamdesetima lancem videoteka, a zatim je u Sovjetskom Savezu upravljala s nekoliko energetske kompanija. *Ujedinjeni energetske sustavi Ukrajine* bila je

privatna kompanija s prevlašću u uvozu ruskog plina. Nju je Timošenko vodila od 1995. do 1997. godine. Zbog rada s plinom dobila je nadimak *plinska princeza*, ali je dobila i optužbe da prodaje ukradeni ruski plin (Vijesti.hrt.hr, 28. 3. 2014.). S optužbama ozbiljnijih posljedice suočit će se poslije revolucije.

To što je bila pripadnica klana nije neobično ako je poznata sveprisutnost oligarha u vrhunskoj politici Ukrajine, bilo bi vjerojatno neobično da se pojavio netko tko nije pripadnik nijednog klana. Juščenko, na čijoj je strani Timošenko predstavljala prozapadnu orijentaciju Ukrajine u Narančastoj revoluciji, također je povezivan s jednim oligarhijskim klanom, a svoju je poslovnu karijeru u devedesetima vezao za bankarstvo, a poslije je i on bio vezan za poslovanje s plinom. Nabranje poslovnih poduhvata ukrajinskih vodećih političara i njihovih veza s najbogatijim poduzetnicima u Ukrajini, moglo bi trajati unedogled. U ovom kontekstu dovoljno je zaključiti da su oligarsi pred revoluciju upravljali ukrajinskom politikom na račun svoje financijske moći.

Utjecaj oligarha na politički život Ukrajine usporavao je i u mnogim elementima, onemogućavao provođenje procesa tranzicije i demokratizacije. Dominantne ovlasti predsjednika nad parlamentom, gospodarsko loše stanje zemlje bez obzira na blagi rast krajem devedesetih godina, podvojenost između prozapadnog i proruskog utjecaja poticalo je želju za promjenama kod građana. Za uvođenje tih promjena potreban je bio funkcionalni predstavnički parlamentarizam uključujući poštene izborne procese koji će to omogućiti. Za funkcionalni predstavnički parlamentarizam opet je trebalo pričekati izbor novog predsjednika i njegove odluke.

3. NARANČASTA REVOLUCIJA

Narančasta revolucija u Ukrajini može se promatrati kao jedna u nizu revolucija koje su se dogodile na području bivših sovjetskih republika i Zapadnog Balkana, tj. Srbije u razdoblju od 2000. do 2005. godine. Narančasta revolucija u Ukrajini, Tiha revolucija u Moldaviji, Ružičasta revolucija ili Revolucija ruža u Gruziji, Revolucija tulipana u Kirgistanu i revolucija u Srbiji imale su sličnosti: sve su neposredno izazvane *ukradenim* izborima, imale su karakter masovnih mirnih demonstracija i vodila ih je oporba ujedinjena iza jednog vođe (Fenger, 2007: 5). Za te se revolucije kao zajednički naziv uvriježio naziv *obojene revolucije*, prema tome što su neke imale svoju zaštitnu boju u kojoj su bili odjeća i rekviziti s kojima su se pojavljivali demonstranti.

Različiti vanjski utjecaji na različite dijelove Ukrajine i njima pripadajući različiti pritisci i poticaji, procesi privatizacije i demokratizacije s preprekama koje nameće vladavina oligarhijskog sustava i jačanje oporbe koja uz postojeće predsjedničke ovlasti ima slabe izgleda za realizaciju svojih ciljeva, sve su okolnosti koje su pridonijele važnosti i napetosti s kojom su se očekivali izbori za predsjednika 2004. godine.

Prvi rezultati tih izbora biti će povodom za Narančastu revoluciju koja će završiti promjenom vlasti i prilikom da oporbeni političari temeljitim reformama i uz pomoć međunarodnih sila koje su ih dotada podupirale ubrzaju proces demokratizacije na zadovoljavajuću razinu.

U prikazu Narančaste revolucije treba opisati tijek parlamentarnih izbora 2004. kao njenog neposrednog povoda i neposredne rezultate revolucije i tijek njihove (ne)konsolidacije u ranom postrevolucijskom razdoblju.

3.1. Predsjednički izbori 2004. godine

Predsjednički izbori 2004. godine u Ukrajini održani su 31. listopada. Održani su prema zakonu o predsjedničkim izborima iz 2004. godine prema kojemu se predsjednička kampanja vodila 120 dana, za titulu predsjedničkog kandidata trebalo je skupiti 500000 potpisa i to je uspjelo 24 kandidata. Ako nijedan od njih nije dobio više od 50% glasova u prvom krugu, za tri tjedna prelazilo se na drugi krug glasovanja. Glavna dva kandidata bili su Viktor Janukovič, kojega je nominirala Stranka regija i koji je tada obavljao ulogu premijera države, i Viktor Juščenko, vođa koalicije *Naša Ukrajina*.

Janukovič je svojim programom nastavljao Kučminu politiku u njenim glavnim odrednicama. To je bio kandidat koji je uživao podršku Rusije. Podržavao je dvojno

državljanstvo i ruski kao drugi službeni jezik u Ukrajini (Hesli, 2006: 170). Predsjednik Rusije Putin nije javno pozvao Ukrajinca da glasaju za Janukoviča, ali je podrška njemu bila jasna iz njegovih govora, ali i iz posjeta Janukoviču neposredno pred izbore (Yatsunska, 2006: 526).

Svoju je podršku Rusiji na međunarodnom području Janukovič kao premijer pokazao i opiranjem EU-u i NATO-u, iako nije odbacivao Zapad (Hesli, 2006: 170). Prema raznim izvorima, u široj je javnosti bio izrazito nepopularan i to je bio jedan od najvažnijih razloga pobjede Juščenka (Fenger, 2007: 13).

Njegov protukandidat Viktor Juščenko bio je šest godina na čelu Narodne banke Ukrajine, a zatim je također bio premijer Ukrajine, u razdoblju od 1999. do 2001. godine. Nakon odstupanja 2001. godine u oporbi povezuje nekoliko reformističkih i nacionalističkih stranaka u izbornu koaliciju Naša Ukrajina. Reformizam i nacionalizam u Ukrajini znače okrenutost prema Zapadu kao nositelju promjena, pa je tako i Juščenko zagovarao ulazak Ukrajine u EU i NATO kao njen put prema demokratizaciji.

Na Juščenkovoj strani bile su loše životne prilike u Ukrajini s izraženom korupcijom, smanjenom slobodom medija i sporim gospodarskim reformama. To mu je služilo kao glavni argument za kritiziranje politike koju je obećavao promijeniti kada dođe na predsjedničko mjesto. Ili je ocjena životnih prilika kao negativnih utjecala na negativan stav građana prema vlasti ili je negativan stav prema vlasti utjecao na negativnu ocjenu životnih prilika u Ukrajini, rezultat je bio jednak: u javnosti se stvorio negativan stav prema vladajućima i to je bio ogroman prilog Juščenkovoj predizbornoj kampanji. Na njegovoj strani, posebice u drugom krugu bilo je dosta onih koji nisu davali glas njemu zbog njegovih kvaliteta, nego samo zbog toga da ne pobijedi Janukovič (www.youtube.com, 2013).

Stranka regija i Komunistička partija Ukrajine promovirale su i stvarale podlogu za političku pobjedu Janukoviča (Boban, 2014: 42). Predizborne analize javnog mišljenja pokazivale su, međutim, da je Juščenko omiljeni predsjednički kandidat. Predsjedniku Kučmi to naravno nije odgovaralo jer je Janukovič bio njegov izabranik, a kandidat iz suprotnog tima predstavljao je opasnost i za njega kao osobu, ne samo za njegovu politiku. Zbog toga je tražio od parlamenta prihvaćanje ustavnih reformi od kojih je temeljna ona kojom dotadašnji predsjedničko-parlamentarni prelazi u premijersko-predsjednički sustav. Tako bi se Kučma zaštitio od samovoljnih odluka novog predsjednika. Poseban prijedlog amandmana iznio je Kučma u jesen 2003. godine. U njemu se predlaže da se predsjednik bira u parlamentu. Oligarsi koji su bili parlamentarna većina ne bi glasovali za Juščenka i time bi se Janukoviču otvorio put do pobjede.

Predizborne kampanje bile su, osim međusobnim optuživanjima kandidata, obilježene skandalima. U kampanji zaštitne plavo-bijele boje, napad jaje koje je pogodilo Janukoviča, tretiran je u njegovoj kampanji kao pokušaj napada koji ga je opasno ugrožavao (Yatsunka, 2006: 531). Za kampanju čiji je zaštitni znak bila narančasta boja vezana je i afera oko trovanja Juščenka na večeri s ravnateljem ukrajinske službe sigurnosti 5. rujna. 2004. godine. nakon čega je zbog bolesti Juščenko otkazao mnoge aktivnosti u predizbornoj kampanji značajno razdoblje (Hesli, 2006: 170).

Prognoze rezultata ovisile su dosta o iskustvu glasača s dva kandidata za vrijeme njihovih premijerskih mandata. Oba su ta razdoblja obilježena gospodarskim napretkom što je svakako bitno utjecalo na pozitivan stav prema obojici. Konkretno, prema ispitivanjima javnog mijenja gotovo su sve prognoze bile na strani Juščenka, iako su ukazivale na vrlo *tijesan* rezultat (Hesli, 2006: 170).

Prvi krug izbora donio je, prema očekivanjima, vrlo *tijesan* rezultat u kojemu je Juščenko vodio, ali ni blizu dovoljno da bi imao zajamčenu pobjedu u drugom krugu koji je održan 21. studenoga. U drugi krug je, dakle, Janukovič ušao s malim zaostatkom prema rezultatima iz prvog kruga, a pritom mu u prilog ne ide ni podrška trećeplasiranog kandidata iz prvog kruga, Muroza Juščenku (Hesli, 2006: 171). Sve je to upućivalo na pobjedu Juščenka, ali je Središnja izborna komisija objavila drugačije rezultate. I ukrajinske i međunarodne promatračke organizacije prijavile su nepravilnosti neposredno nakon završetka glasovanja (Fenger, 2007: 14), ali je proglašena Janukovičeva pobjeda.

Objava Janukovičeve pobjede bila je izravnim povodom za prosvjede koji su prerasli u revoluciju. Kada je Izborna komisija objavila rezultate i ocjenu da su izbori provedeni pošteno, glasači koji su podržavali Juščenka izašli su na Trg neovisnosti, poznat i kao Majdan, odjeveni u narančastu boju, boju Juščenkove kampanje. Stotine tisuća demonstranata izašlo je na ulice Kijeva, blokiralo zgradu ministarskog kabineta i urede predsjedničke administracije. Prosvjedi su se proširili na druge velike gradove, pa i na one koji su pripadali područjima koja su podržavala Janukoviča (Hesli, 2006: 171). Juščenko i njegova najveća podrška Timošenko prosvjednike su pozvali da ne napuštaju Trg neovisnosti dok se ponište rezultati izbora. Pri tom se tražila i ostavka Janukovičeve vlade i onih koji su odgovorni za krivotvorenje rezultata.

Poništenje izbora za SAD i Europu bilo je pitanje o kojemu se treba očitovati i založiti za ponavljanje drugoga kruga. Svoju ulogu u nastalom problemu vidjela je i Rusija koja se izjasnila protiv ponavljanja, očekivano, jer joj je objavljeni rezultat odgovarao interesima. Zbog toga, Putinova je opaska bila da ne vidi smisao ponavljanja izbornog kruga budući da se

time neće dobiti drugačiji rezultat koliko god se ponavljalo, a komentar američkog državnog tajnika bio je da SAD ne može prihvatiti rezultate zbog nezadovoljavanja međunarodnih standarda i brojnih izvještaja o prevari i zloupotrebi. zbog čega je ponavljanje izbora bitno za buduće američko-ukrajinske odnose (Schneider, 2004.).

Šest dana nakon izbora, Vrhovni sud je odlučio da se izborni rezultat ne može službeno objaviti dok se ne revidira Juščenkova tvrdnja o manipulaciji glasova, a u isto vrijeme i ukrajinski parlament glasuje za proglašenje izbornog rezultata nevaljanim (Hesli, 2006: 172). Parlament nije imao ovlasti za raspisivanje izbornog kruga otkada je Kučma potaknuo širenje predsjedničkih ovlasti, pa ih je raspisao on sam. Zakazani su za 26. prosinca, nakon što je i Vrhovni sud donio odluku o nevaljanosti rezultata iz 21 studenoga i time izazvao euforiju pobunjenih građana.

Rezultati trećega kruga otkrili su Juščenka kao pobjednika. Proces glasovanja kojim je Juščenko dobio 52% glasova nadgledalo je 12000 europskih, američkih, europskih i azijskih promatrača (Fenger, 2007: 15). Tada se Vrhovnom sudu na izbornu prijevaru žalio Janukovič. Među glavnim argumentima svoga prigovora naveo je da je otkazivanje glasovanja u odsutnosti mnogim građanima oduzelo pravo glasa. Takve prigovore Vrhovni sud je nakon istrage odbacio kao neutemeljene i službeno su objavljeni rezultati i Juščenkova pobjeda kao i ocjena izbora kao poštenih (Christiensen, 2005: 224). Valjanosti dobivenih rezultata u prilog su išli međunarodni i domaći promatrači kao i nova izborna regulativa. Zbivanja koja su dovela do takvog završetka izbora, oni koji su bili zadovoljni rezultatom zvali su Narančastom revolucijom, dok su oni koji su pripadali drugoj struji nazivali događaje tih dana radije državnim udarom, zavjerom i slično.

Prema Stepanenkovome istraživanju iz veljače – ožujka 2005. jedna trećina ispitanika događaje s kraja 2004. tumačila je kao svjesnu borbu građana za svoja prava, nešto više od 23% kao državni udar u organizaciji Zapada, oko 18% kao spontani građanski prosvjed, a oko 12% kao državni udar u organizaciji političke oporbe. Detaljnija analiza odgovora pokazuje da je navedeni najčešći odgovor takav u zapadnom i središnjem dijelu zemlje, kod osoba koje su na bilo kakav način sudjelovale u revoluciji i koje se po nacionalnosti deklariraju kao Ukrajinci. Građani koji su se deklarirali kao Rusi, većinom su iz istočnog i južnog dijela Ukrajine i nisu sudjelovali u revoluciji. Oni su revolucionarna zbivanja većinom protumačili kao državni udar (Stepanenko, 2005: 597-600). Za značenje Narančaste revolucije, odnosno provođenje njenih ideja, značajna je informacija o tome koliko je posto ljudi u njoj vidjelo tada izvršavanje volje ukrajinskog naroda, a koliko ne.

Iz ovoga kratkoga prikaza Narančasta revolucija se otkriva kao neposredan odgovor na neočekivan i neželjen izborni rezultat u nekompromisnom prosvjedu koji nije prestajao dok nisu stigli za prosvjednike povoljni rezultati. Prosvjedi su bili masovni i, s obzirom na to da su i Janukovičevi glasači odgovorili manjim okupljanjima u Kijevu i nekim istočnim gradovima, činjenica da su prosvjedi prošli bez nasilja, tj. da su zadržali svoj karakter mirnog prosvjeda, vrlo je važna i konstruktivna u kontekstu demokratskih načina djelovanja. Stoga su i neposredna tumačenja jedne struje ove revolucije naglašavala da je njome u Ukrajini pobijedila demokracija (Hesli, 2006: 175).

Među političarima, analitičarima i dijelom javnosti koji je podržavao Juščenkovu struju, pobjeda na izborima ostvarena je revolucijom koja je bila istovremeno nacionalna, antikorupcijska i demokratska (Stepanenko, 2005: 596). Vođena takvim usmjerenjem i obećanjima, nakon objavljenih rezultata imala je pred sobom zadatak realizacije zacrtanog programa.

3.2. Nova vlast

Neposredni rezultat revolucije bio je pobjeda Juščenka na predsjedničkim izborima. To je bio put do ostvarenja ciljeva radi kojih se revolucijom reagiralo na Janukovičevu navodnu pobjedu. Realizacija tih ciljeva najveći je čimbenik u ocjeni značenja Narančaste revolucije za demokratizaciju Ukrajine. Iako nije ograničena na to razdoblje, o ispunjenju ciljeva koji su bili krilatice Narančaste revolucije najznačajnije informacije dolaze iz razdoblja vlasti koja je uspostavljena zahvaljujući revoluciji.

Nakon završenih izbora, Juščenko dobiva potporu Vrhovnog vijeća kao predsjednik, a Julija Timošenko, njegova najistaknutija suradnica u vođenju Narančaste revolucije, prelazi s mjesta zamjenice premijera na mjesto premijerke. Ostale ministarske funkcije zauzimaju proeuropski i reformistički usmjereni političari. Pretpostavljano su se od njih očekivali reformistički koraci.

Izborni zakon je područje na kojemu su već tijekom predsjedničkih izbora uvedene promjene koje su sugerirale put prema demokraciji. Izborne reforme mogu se sažeti kao prelazak iz većinskog na proporcionalni sustav, a promjene u podjeli moći kao prijenos s jakog predsjedničko-parlamentarnog sustava na jaki premijersko-predsjednički sustav vlade i na smanjenje izbornoga praga na 3% čime se smanjuje mogućnost za većinskom dominacijom neke od velikih stranaka. Samo je političkim strankama i blokovima stranaka dopušteno isticati izborne liste, a izabranim zastupnicima bilo je zabranjeno naknadno mijenjati stranke, tj. napuštati stranke ili blok s čije su liste izabrani (Boban, 2014: 42).

Osim izbornog zakona, Juščenkovej se vladi pripisuje i povećanje slobode medija, veća aktivnost građanskog društva, smanjena razina korupcije i razbijanje veza između oligarha i organiziranog kriminala (Kuzio, 2006: 477).

Takve su mjere mogle biti nagovještaj za uspostavljanje čvrstog stranačkog sustava i ubrzanog procesa demokratizacije. No, to je mogao biti samo nagovještaj, a na praksi je bilo da pokaže jesu li takve mjere osamljene i u manjini ili su samo jedan od primjera cijelog paketa mjera koji prožima sva područja političkog i društvenog života na putu Ukrajine prema demokraciji.

Predložene su ustavne promjene koje bi mogle izmijeniti dotadašnju podjelu vlasti i odgovaranje vlade svom biračkom tijelu, ali je već tada u suvremenim komentarima bila postavljena teza da je za sveobuhvatnu demokratizaciju potrebno provesti mjere koje će dublje zahvatiti političke, gospodarske i povijesne prilike (Christensen i dr., 2005: 207). Isti autor koji podržava tu tezu piše da će promjene koje su uvedene 2004. u strukturu vladinih institucija imati vrlo važne posljedice na funkcioniranje ukrajinske vlade, puno dalekosežnije od utjecaja na Juščenkovo vladanje (Christensen i dr., 2005: 215). Proreformističke analize i komentari dani u kratkom razdoblju iza revolucije sigurno imaju svoju suprotnost u komentarima protivne struje koja nije podržavala ni revoluciju ni njome ishoduenu vlast.

Sumnje oko toga da dolazak nove vlasti neće značiti radikalan prekid s dotadašnjom politikom nego umjereni pomak od nje Juščenko je pobudio već prvog dana nakon proglašenja za predsjednika. Tada je prvo otišao u Moskvu gdje je izjavio da je Rusija vječni strateški partner Ukrajine i da je svojim dolaskom želio pokazati koliko uvažava Rusiju (www.b92.net. 2005). Sljedećeg je dana posjetio Dan iza toga je Parlamentarnoj skupštini Vijeća Europe u Strasbourgu obećao kako će Ukrajinu dovesti u Europsku uniju. Iako takvi postupci ne bi trebali značiti ništa čudno kao diplomatska strategija novoga predsjednika, vjerojatno su bili u sukobu s radikalnim izjavama u danima revolucije, pa su privukli veliku medijsku pozornost i preispitivanje njihove kontradiktornosti.

Dvojni utjecaji i dvojne reakcije ukrajinske vanjske politike pokazali su se odmah i u politici novoga predsjednika. Neke će analize, poput Heslijeve iz 2006., predsjednikovo ponašanje između Rusije i Zapada vidjeti kao snažnu promociju ukrajinskog članstva u Svjetskoj trgovinskoj organizaciji, Europskoj uniji i NATO-u, uz „...pažljivo redefiniranje odnosa s Rusijom“ (Hesli, 2006: 176).

U okviru naslovne teme, ovdje se neće poklanjati puno prostora vanjskoj politici samoj za sebe, ali budući da su zapadni utjecaji povezani s političarima od kojih su se

očekivale reforme, a ruski s onim političarima koji su za širu javnost značili ostanak na starom, potezi na vanjskopolićkom planu imaju svoju ulogu u demokratizaciji Ukrajine.

Za demokratizaciju Ukrajine ključne su se promjene trebale dogoditi u unutarnjoj politici. Dok su rane promjene izbornog zakona išle tomu u prilog, velika prepreka demokratizaciji Ukrajine, oligarsi, nisu onemogućeni u svome djelovanju.

U rujnu 2005. dolazi do raskola Juščenka s Timošenko, tj. do raspada Narančaste koalicije. Prekid njihova bliskog odnosa konkretno je za posljedicu imao smjenjivanje Timošenko s mjesta predsjednice vlade u rujnu 2005. godine. Nova vlast bila je u krizi, a razlozi njenog nastanka mogu se tražiti u oklijevanju oko uvođenja radikalnijih promjena. Bez obzira na uvedene mjere koje su dale svoj doprinos demokratizaciji onoliko koliko je to u kratko vrijeme moguće, to nije bio program radikalnih reformi. Nije se provelo ni pravno suočavanje s nedostacima prethodnog režima, zloupotrebom položaja, korupcijom, izbornim prevarama i slično (Kuzio, 2006: 478).

Važno je istaknuti da u južnom i istoćnom dijelu zemlje Stranka regija nikad nije izgubila nadmoćan utjecaj, pa ni dostignuta poboljšanja stupnja demokratizacije tamo nisu imala odjeka kao u ostalom dijelu zemlje (Boban, 2014a: 43).

Kuzio (2006: 478-479) izdvaja četiri strateške pogreške koje su zaslužne za ocjenu Juščenka kao neodlućnog političara i posljedićni neuspjeh tadašnje vlasti na predstojećim izborima. Prva je već spomenuti raskol s Timošenko i njenim blokom. Štetnost toga raskola u vladi posebice je naglašena činjenicom da su parlamentarni izbori slijedili za samo sedam mjeseci što je bilo kratko razdoblje za konsolidaciju preostalog dijela koalicije na vlasti. Druga navedena pogreška odnosi se na potpisivanje memoranduma s Janukovićem u kojemu se predlaže amnestija za izbornu prevaru poćinjenu na predsjednićkim izborima 2004. godine. Kuzio uz to pridodaje podršku koju je novi premijer Jurij Jekunurov dao suradnji vlasti s oligarsima nazvavši ih *nacionalnom buržoazijom*. To je samo pojaćalo dojam o prezanju Juščenka od prekida sa starim funkcioniranjem politićkog sustava u Ukrajini. Treća izdvojena stavka je zapravo posljedica raskola koalicije, a to je rast podrške Stranci regija s 15%-20% na 32% glasaćkog tijela od 2005. do 2006. godine. Četvrto što Kuzio navodi je sporazum o plinu koji je u sijećnju 2006. Ukrajina potpisala s Rusijom. Taj je sporazum dalje pojaćao sumnje u Juščenkovu poduzetnost i odmak od koruptivne oligarhijske politike. Bio je povodom udruženog glasovanja Stranke regija i Bloka Julije Timošenko za izglasavanje nepovjerenja vladi Jekunarova.

Oligarsi nisu izgubili svoju moć i važnu ulogu u politićkom životu i životu uopće u Ukrajini. Iako se revolucija podigla upravo zato što je oligarsima podržan sustav omogućavao

nezakonito djelovanje, pa tako i nezakonito provođen izborni proces, revolucionari nakon dolaska na vlast ne odustaju od funkcioniranja na jednak način. Tomu je pripomogao raskol između Juščenka i Timošenko, pripadnika različitih klanova. Taj je raspad pogodovao Donjeckom klanu da održi svoju političku moć i utjecaj, a i njihovom političkom kandidatu da nakon poraza brže ponovno krene u osvajanje moćne političke funkcije (Boban, 2014a: 43).

3.3. Parlamentarni izbori 2006. godine

Narančasta revolucija u Ukrajini nije osamljena među postsovjetskim zemljama ni po svojim ciljevima ni po ne tako uspješnim rezultatima u pogledu demokratizacije. Postsovjetske *obojene revolucije* i u drugim su zemljama podizane s ciljem uspostave demokratskog režima, a u nekim su od njih, kao npr. u Kirgistanu i Gruziji, iz revolucije uspostavljeni režimi koji su ponovno bili nedemokratski (Boban, 2014: 40). Naspram tih zemalja, u Ukrajini je ipak uspostavljen neki oblik demokratskog režima kao neposredan ishod revolucije. Politička moć ravnomjernije je raspoređena i reformiran je rad važnih institucija na način koji je poboljšao njihovu funkciju (D'Anieri, 2015: 256). Umjesto da su se te promjene učvrstile, one su ubrzo počele propadati. Velikim dijelom razmirice unutar koalicije i inertnost u provođenju reformi odredili su rezultate parlamentarnih izbora 2006. godine.

Izbori su bili raspisani za 26. ožujka i prema izbornome zakonu iz 2004. godine, prema razmjernom sustavu i s pragom od 3% koji je bio potreban za ulazak u parlament. Predizborna kampanja počela je u prosincu 2005. godine. Ukupno je bilo 45 stranaka na izbornoj listi, ali ih je samo pet predstavljalo ozbiljne kandidate za osvajanje značajnijeg broja mjesta u Vrhovnoj radi (Hesli, 2007: 507). To su bile Stranka regija, blok Naša Ukrajina, Blok Julije Timošenko, Socijalistička stranka Ukrajine i Komunistička partija. Natjecateljski karakter u predizornoj kampanji bio je izuzetno izražen, pa je slikovito opisana kao „četvrti krug izbora iz 2004.“ (Haran, 2011: 95).

U predizornoj kampanji Stranke regija političke pobjednike Narančaste revolucije prozivalo se radikalnima i neodgovornima, a naglašavali su se Janukovičevi rezultati u gospodarskom stanju u zemlji za vrijeme njegova premijerskog mandata te je obećavala smanjenje poreza, porast mirovina, decentralizaciju vlasti, dvostruke uloge u poljoprivredu itd. (Hesli, 2007: 508).

Timošenko je u svojim predizbornim nastupima u Ukrajini i u izjavama koje je davala za zapadne medije pokazala vrlo umjeren i razuman stav prema konkurenciji. Iako je od razdoblja raskida savezništva s Juščenkom često kritizirala njegovu politiku, to joj nije bila

glavna taktika predizborne kampanje. Nije bila više u tako bliskom političkom odnosu s Juščenkom kao u doba Narančaste revolucije, ali je u kampanji na pitanja o Juščenku odgovarala da njihovo ponovno savezništvo nije isključeno i da je raskol među njima bio velika greška i najtraumatičnije razdoblje u njenom životu (www.theguardian.com. 2006). S vođom Stranke regija Janukovičem nije bila u tako izraženom suparništvu kao u doba Narančaste revolucije, pa se u predizbornim govorima manje okomljivala na nedostatke te stranke, a više je govorila o potrebi za harmonijom među različitim političkim strujama i borbe za ujedinjenom Ukrajinom. Najviše je obećanja davala o ciljevima na području socijalne skrbi (Hesli, 2007: 508).

Juščenko je u svojim govorima obećavao privrženost načelima Narančaste revolucije i proeuropskoj usmjerenosti. U toj kampanji nije bio toliko intenzivnog skandala kao 2004., ali se medijski baš tada aktualizirala priča o trovanju Juščenka i objavljeno je da su stigli testovi iz laboratorija koji su potvrđivali trovanje (www.nytimes.com, 2006).

Socijalistička stranka Ukrajine u svojoj kampanji nije prekomjerno napadala vladajuće političare, vjerojatno na račun dobrih odnosa iz razdoblja nakon revolucije. Komunistička partija je svojim unutarnjopolitičkim programom nalikovala socijalnoj politici Julije Timošenko, a programom vanjske politike nalikovala je na Stranku regija, odnosno podržavala je ruski utjecaj na Ukrajinu.

Za vrijeme predizborne kampanje aktualno vanjskopolitičko pitanje povezano s ruskim ili zapadnim utjecajem na Rusiju bilo je pridruživanje Ukrajine NATO-u čemu su se proruskim stranke u Ukrajini, poput KP-a, žestoko protivile. Stranka regija tražila je referendum o tom pitanju i obećala mijenjanje ustava s ciljem izjednačenja statusa ruskog i ukrajinskog jezika (Hesli, 2007: 509) Iz toga se može zaključiti da se aktualiziralo pitanje podvojenosti zemlje.

Rezultati parlamentarnih izbora 2006. nisu ni za koga bili apsolutno pobjednički, ali je najviše glasova dobila Stranka regija s Janukovičem na čelu, a njeni su sljedbenici po broju glasova, Blok Julije Timošenko, Naša Ukrajina i Socijalistička stranka Ukrajine. Za Juščenkovu Našu Ukrajinu to nije bio dobar rezultat jer je sugerirao pad popularnosti od Narančaste revolucije.

Blok Julije Timošenko bio je najveća stranka u koaliciji, pa je Timošenko očekivala ponovno postavljanje na mjesto premijerke. No, Juščenko je zanemario sugestije iz svoje stranke da preda pravo na kandidiranje svoga kandidata za premijera i krenuo je u iscrpljujuće pregovaranje oko koalicije. Istovremeno je pregovarao i sa Strankom regija i s Blokom Julije Timošenko i Socijalističkom strankom (Kuzio, 2006: 481). Iz dugih pregovora s dvije

različite i u mnogo čemu protivne strane može se zaključiti da mu nije odgovaralo biti u koaliciji s bivšim koalicijskim partnerima ako njegov blok ne bi imao vodeći status u njoj.

Budući da za sagledavanje neposrednih rezultata Narančaste revolucije nije presudno detaljno opisati razdoblje pregovora i proces uspostavljanja nove vlade, bit će dovoljno navesti krajnji ishod s kojim je Ukrajina realizirala izborni rezultat u parlamentu 2007. godine.

Nakon nekoliko mjeseci parlamentarnih pregovaranja, tj. borbi, revolucijski koalicijski partneri obnovili su suradnju, ali ju je ubrzo Socijalistička stranka napustila. Uskoro su Socijalistička stranka i Komunistička partija ušle u Koaliciju narodnog jedinstva. Janukovič je u kolovozu stupio na mjesto predsjednika vlade. Podršku su mu dale KP i Socijalistička stranka, ali i 36 zastupnika iz Bloka Julije Timošenko i Naše Ukrajine (Hesli, 2007: 507).

Premijera i neke ministre je prema ustavnoj reformi iz 2004. imenovao parlament, a predsjednik države zadržao je pravo imenovati ministre obrane, unutarnjih i vanjskih poslova, državnog tužitelja, predsjednika Narodne banke, regionalne guvernera i još nekoliko mjesta te je imao moć uložiti *veto* u nekom zakonodavnom procesu. Veto bi bio poništen jedino 2/3-skim odlukom Vrhovne rade.

Imenovanje premijera nije označilo kraj nestabilnosti vlade, nego je Juščenko dekretom raspisao prijevremene parlamentarne izbore za 30. rujna 2007. godine. To je bilo i za očekivati ako se uzmu u obzir različitosti u stajalištima i programima predsjednika i premijera države Pobjednica izbora bila je Timošenko sa svojim blokom. Stranka regija dobila je većinu glasova koja joj nije bila dovoljna ni za parlamentarnu većinu ni za postavljanje premijera budući da je Blok Julije Timošenko, koji je dobio samo nekoliko postotaka glasova manje od Stranke regija, ponovno uspostavio savezničke odnose s Našom Ukrajinom. Janukovič je tako ponovno prešao u oporbu, a na mjesto premijerke vratila se Julija Timošenko. Nije ni taj put izborno razdoblje prošlo bez pokušaja atentata, pa je objavljeno da je dan po dolasku na mjesto premijerke Timošenko izbjegla atentat (Vidmarović, 2014).

Na vlasti su tako opet bili prodemokratski političari. Bez obzira na prošle sukobe, suradnja Juščenka i Timošenko imala je svoje opravdanje i temelje u 2004. godini. Obnovom te suradnje za demokratizaciju Ukrajine, pa i za ciljeve Narančaste revolucije, ukazala se nova prilika.

4. DALJNI RAZVOJ DEMOKRACIJE U UKRAJINI I DRUGA UKRAJINSKA REVOLUCIJA

Ponovnim dolaskom na vlast prozapadna, pronacionalna i prodemokratska politička struja dobila je još jednu priliku ubrzati proces demokratizacije Ukrajine kroz uvođenje reformi i posljedično rješavanje dotadašnjih prepreka uspostavljanju većeg stupnja demokracije. Budući da su na vlast došli isti lideri koji su vodili revoluciju i njome zauzeli iste političke funkcije, jedan od očekivanih scenarija koji se mogao očekivati je da neće ponoviti istu grešku i izgubiti vlast. Protivno očekivanje, potpomognuto krizom vlasti koja je prethodila i dovela do prijevremenih izbora, sugeriralo je da koalicija nije čvrsta ni spremna preuzeti vlast te da bi se mogla još ranije raspasti.

4.1. Vlast u Ukrajini od 2007.

Ponovna vlast pronacionalne i prozapadne koalicije nije se uspjela održati. Kao i nakon Narančaste revolucije uzroci su ležali u neslaganju između vođa koalijskih stranaka. Juščenkovo povlačenje iz koalicije prema nekim tumačenjima uzrokovano je time što je u Timošenko vidio glavnu suparnicu na sljedećim predsjedničkim izborima koji su trebali biti održani 2009. - 2010., te je htio oslabiti vladu kojom je ona predsjedavala (Haran, 2011: 97). Prethodno je Blok Julije Timošenko koalirao s blokom Naša Ukrajina – Narodna samoobrana.

Što se tiče razvoja i konsolidacije stranačkog sustava i parlamentarizma treba reći da je u parlament ušlo samo pet stranaka ili blokova. Razmjerni izborni sustav nije u tom smislu pridonio demokratizaciji parlamentarizma u Ukrajini. Regionalna podijeljenost potpore strankama i dalje je bila vrlo snažna. Izborni rezultati pokazali su da je Juščenko dominirao na krajnjem zapadu, Timošenko na zapadu i u središnjem dijelu, a Janukovič je pobijedio u južnom i istočnom dijelu zemlje. Takav raspored odgovarao je podijeljenosti glasova s prethodnih parlamentarnih izbora i s predsjedničkih izbora iz 2004. godine (Pifer, 2009: 19). Takva dosljednost govori također o sporom tempu kojim se odvijaju dublje promjene u političkom životu u Ukrajini.

Nekonsolidirani stranački sustav i oslabljena demokratska struja još je jednom pokazala da nije spremna odazvati se izazovu dosljednog vođenja zemlje prema demokratizaciji. Povjerenje u vođe Narančaste revolucije opet je bilo uzdrmano, pa je stvorena izvrsna situacija za Janukoviča da pokuša na predsjedničkim izborima ponovno doći na čelo države.

Prema ocjeni Timošenko, u pet godina od Narančaste revolucije, Ukrajina nije doživjela promjenu vlasti kakvoj su se oni građani koji su podržali revoluciji entuzijastično nadali, ali naglašava da su pomaci u pogledu slobode medija, otvaranja tržišta i stvaranja uvjeta za dinamičnije natjecanje političkih stavova ostvarenja koja su postignuta u tom razdoblju i koja nisu zanemariva (www.youtube.com, 2010).

Rezultati jednog istraživanja o povećanju produktivnosti ukrajinskih tvrtki nakon Narančaste revolucije upućuju na zaključak o nedostacima koji su pratili i druga ostvarenja koja bi se mogla navesti kao pokazatelji demokratizacije zemlje. Earl i Gehlbach su istraživali produktivnost tvrtki u Ukrajini od Narančaste revolucije do kraja 2007. godine. Na temelju dobivenih podataka zaključili su da su tvrtke čije je vodstvo podržavalo Juščenka bilježile stalan rast za razliku od onih čije je vodstvo podupiralo Janukoviča te da su te tvrtke u istraživanom razdoblju dobivale potporu kakvu je prije Janukovič omogućavao gospodarstvenicima koji su bili na njegovoj strani u političkom smislu (Earl i Gehlbach, 2014: 29).

Takav primjer u kojemu se napredak, u tom slučaju na gospodarskom području, ostvaruje selektivnim i proizvoljnim, a ne općevažećim mjerama prikazuje što je Ukrajinu udaljilo od demokratizacije. Oligarhijski klanovi nisu izgubili moć kojom su utjecali na donošenje političkih odluka. Toj su moći bile podređene i ideje Narančaste revolucije što je bitno oslabilo njeno značenje za demokratizaciju Ukrajine. To ne znači da prethodno spomenute promjene nisu imale nikakav utjecaj.

Navedene promjene, međutim, nisu bile dovoljno uvjerljive za ukrajinske građane da i dalje svojim glasovima podrže vođe Narančaste revolucije onako kako su ih 2004. podržali. Ako se uzme u obzir povezanost tih vođa s oligarsima protiv čijeg su se utjecaja na političare u Ukrajini sami izjašnjavali za vrijeme revolucije i poslije nje, nepovjerenje građana ima svoje opravdanje. Predsjednički izbori 2010. i njihov rezultat posljedica su takvog stanja.

4.2. Predsjednički izbori 2010.

Viktor Janukovič 2010. je pobijedio na predsjedničkim izborima i definitivno vratio proces demokratizacije unatrag. Ako dotada nije bilo sigurno gubi li prodemokratska struja popularnost u Ukrajini, rezultati predsjedničkih izbora su to potvrdili. Izbori su se održali u dva kruga. Već je prvi krug bio dovoljan da pokaže da dotadašnja kombinacija predsjednika i premijerke nije ostavila dobar dojam. Juščenko je bio uvjerljivi gubitnik tih izbora jer je u prvom krugu bio tek petoplasirani kandidat s manje od 6% osvojenih glasova.

U drugom krugu je Janukovič pobijedio svoju najjaču protivnicu u tom trenutku, Timošenko. Gubitnik Narančaste revolucije pobijedio je 2010. svoje ondašnje protivnike. Za ciljeve Narančaste revolucije to bi moglo biti prihvatljivo samo pod uvjetom da je Janukovič radikalno promijenio svoja uvjerenja iz 2004. što nije bilo tako. Koliko god da su se ciljevi Narančaste revolucije kompromitirali za vrijeme vlasti bivših revolucijskih vođa, razdoblje u kojemu je Janukovič bio predsjednik još je više udaljilo stanje u Ukrajini od njih.

Odnos Timošenko i Janukoviča imao je svoje uspone i padove. Njihovo suprotstavljanje bilo je vrlo izraženo u Narančastoj revoluciji, a harmoničniji je odnos bio za vrijeme raskola demokratske koalicije kada su se Blok Julije Timošenko i Stranka regija u nekim pitanjima složili nasuprot Juščenka. Nakon predsjedničkih izbora, njihov se odnos ponovno zaoštio. Timošenko je izbor predsjednika smatrala neprihvatljivim, dočekala ga je s optužbama koje nisu prestajale i ni s kakvim otvaranjem mogućnosti uspostavljanja bolje suradnje (Bazalug, 2016: 98). Poznavanje prirode njihova odnosa smanjuje iznenađenje zbog sudskog procesa protiv Timošenko koji se ubrzo pokrenuo.

Dojam o povratku na pred-revolucijsko stanje novim predsjedničkim izborima već je postignut povezivanjem Janukovičeve pobjede za pomoć podrške poslovnih ljudi (RFE/RL, 10. srpnja 2010. cit. prema: Boban, 2014: 40). Iako su i lideri protivne političke struje bili vezani za oligarhijske klanove i privatno bogaćenje, predizborna kampanja intenzivnije je podsjećala na izbore 2004. godine i, iako je povezivanje kandidata s bogatim sponzorskim fondovima prisutno na gotovo svim izborima širom svijeta, dojam o nemogućnosti pobjede demokracije snažniji je u takvim uvjetima u kojima se na vlast vraćaju ljudi koji su već jasno pokazali sklonost autoritarizmu i podršci oligarha te je ponovno otvoreno pokazuju. Nakon izbora, Janukovič je potvrdio svoj nedemokratski stil vladanja i protudemokratsko usmjerenje cijelim nizom mjera s tim ciljem. Nije bilo izraženije razlike od Kučmina režima u smislu nedemokratskog vladanja (Boban, 2014: 43). Takve činjenice porazne su za ocjenu značenja Narančaste revolucije za demokratizaciju Ukrajine jer one sugeriraju da se sve vraćalo na stanje kakvo je bilo prije revolucije.

Sudeći prema ovlastima koje je sebi osigurao i minoriziranju uloge parlamenta, prema nekim usporedbama je i nadišao Kučmin autoritarizam. U parlamentu Kučma nije početno imao većinsku stranku koja bi mogla jamčiti izglasavanje i provođenje njegovih zamisli. Zato je nakon izbora Stranka regija, uz podršku dvije manje stranke, promijenila zakon koji nije dopuštao prelazak parlamentarnih predstavnika u druge stranke iz stranaka na čijim su listama izabrani. Tako je Stranka regija mogla doći do nove koalicije i većine u parlamentu jer je glasovima od tri stranke i 16 predstavnika koji su se iz drugih stranaka prebacili u

Janukovičevu koaliciju za nekoliko glasova bila viša od polovine ukupnog broja glasova U Vrhovnoj radi. Tako je parlament postao sredstvo za provođenje predsjednikove politike (Haran, 2011: 97).

Prije toga je sebi Janukovič osigurao utjecaj u vladi. Ustavni sud je *u sumnjivim okolnostima* donio odluku o tome da su ustavne promjene iz 2004. bile neustavne, pa se vratila verzija ustava iz 2004. na snagu (Boban, 2014: 44). Ni sudska vlast nije izmakla predsjednikovoj kontroli (Haran, 2011: 97). Dominacijom i utjecajem na rad vlade, parlamenta i sudstva, Janukovič je pokazao da nastojanja oko uvođenja demokracije mogu vrlo brzo nestati pred autoritarizmom koji je imao dugu povijest u Ukrajini.

U vanjskoj politici razdoblje Janukovičev mandat obilježilo je udaljavanje Ukrajine od članstvu u EU-u i NATO-u i približavanje Rusiji. Radi popusta u cijeni ruskoga plina, Janukovič je produžio ugovor o stacioniranju ruske flote u Sevastopolju na Krimu, pa on nije istjecao 2017., nego istječe 2042. godine (Kovačević, 2016). Janukovič nije u početku otvoreno pokazivao protivljenje pridruživanju Ukrajine EU-u, ali u balansiranju između Zapada i Rusije, u posljednjoj godini svoje predsjedničke vlasti pokazat će svoju definitivnu privrženost Rusiji.

Prije toga, u Ukrajini su održani parlamentarni izbori 2012. godine. Janukovič se pobrinuo donijeti izborni zakon koji će mu osigurati parlamentarnu većinu, tj. većinu propredsjedničkoj stranci ili koaliciji. Ponovno je uveden kombinirani sustav što se protivilo stavovima Parlamentarne skupštine Vijeća Europe i posredničkim europskim tijelima i organizacijama koji su prenosili to stajalište Ukrajini (Boban, 2014: 44). Janukovič nije prihvatio te sugestije i parlamentarni izbori su se održali kombiniranim sustavom.

Pobjednica izbora bila je Stranka regija, a u oporbi su ostale stranka Julije Timošenko Domovina, UDAR (Ukrajinski demokratski savez za reforme) Vitalija Klička i Sloboda koja je od tih stranaka ostvarila najslabiji rezultat. Te su tri stranke koalirale Stranka regija koalirala je s Komunistima i sastavila vladu.

Prethodni parlamentarni izbori i predsjednički izbori 2010. bili su ocijenjeni kao demokratski i to je jedan od važnijih elemenata koji je govorio u prilog demokratizaciji u tom razdoblju iako druga događanja nisu bila s tim u skladu. Izbore 2012. promatralo je više od 800 promatrača iz 40 zemalja i ocijenili su provođenje izbora nezadovoljavajućima. Razlozi su bili neravnomjerno raspoređen medijski prostor, zloupotreba administrativnih izvora i netransparentno financiranje stranaka i kampanji (www.bbc.com, 2012). Nakon uspostavljanja nove vlade, dakle, Ukrajina s Janukovičem na čelu je na dobrom putu prema autoritarizmu onoliko koliko se od nje u nekim segmentima bila odmaknula.

4.3. Druga ukrajinska revolucija

Za vrijeme svoga predsjedničkog mandata Janukovič je, kako je već rečeno, ponovno mijenjao ustav i zakone da bi dao sebi veće ovlasti i sigurniji položaj u odnosu na parlament. Uz mnoštvo nedemokratskih mjera, privatno bogaćenje i slično, taj će Janukovičev mandat biti upamćen i po sukobljavanju ili, točnije rečeno, napadu na oporbene političare. Osuda Julije Timošenko najčešće je navođeni primjer takvih obračuna.

Prvi put Timošenko je osuđena i zatvorena već jednom 2001., za vrijeme Kučmina režima, zbog prijenosa nedopuštene količine plina u Rusiju i zbog utaje poreza. Drugi put je bilo tada, za vrijeme Janukovičeva režima, kada se protiv nje skupilo više kriminalnih djela. Osuđena je 11. listopada 2011. na sedam godina zatvora zbog navodnog pogodovanja Rusiji u poslovanju s plinom, odnosno zbog zloupotrebe premijerskog položaja. (Bazalug, 2016: 98).

Sudski proces u kojemu je osuđena ostao je kod jednog dijela ukrajinske i svjetske zapamćen kao *u suvremenoj Europi rijetko viđena sudsko-politička farsa* za koju je prozivan predsjednik Janukovič (Kandare Šoljaga, 2011.). Kako se ovdje govori o značenju Narančaste revolucije za demokratizaciju Ukrajine, zatvaranje jedne od njenih vođa od strane njenog protivnika ima značenje prijetnje. Suđenje Timošenko bilo je zanimljivo i zbog povezivanja nje i Janukoviča s dva suprotna klana oligarha koji su došli u sukob (Boban: 2014: 41), a u kontekstu pitanja o demokratizaciji Ukrajine to samo potvrđuje sličnosti u sklonostima vlasti prije i poslije revolucije.

Ako bi mogući negativan utjecaj takvih privođenja za tijek demokratizacije bio zastrašivanje, pozitivni utjecaj je dosta prominentniji, a odnosi se na rješavanje oligarhijskih kriminalnih radnji. Bez obzira na to je li to bio pojedinačan slučaj obračuna s političkom suparnicom ili sustavno djelovanje pravne države, Timošenko nije samo primjer političkih borbi bez granica, nego i primjer kako bi se mogla sankcionirati zloupotreba političke moći.

Pozitivan primjer u tom smislu bi, dakako, takva suđenja predstavljala ako su provedena pravedno i u skladu sa zakonima. Svaki drugi scenarij samo ukazuje na nezrelost pravnog sustava kao jednog od obilježja demokratskog društva. Treba pritom uvijek uzeti u obzir da će i pravedno suđenje dobiti epitet *farse* kod jednog dijela medija i javnosti ako se sudi javnoj osobi poput Timošenko koja je dugi niz godina vođa jedne uspješne političke struje u zemlji.

Jačanje predsjedničkih ovlasti i smanjenje stupnja demokracije u političkom i društvenom životu pojačavali su uzroke za nezadovoljstvo. Povezivanje vlasti s elitama iz poslovnog svijeta sigurno je značajno pridonijelo gospodarskom slabljenju zemlje i uvjeta života u njoj. Podilaženje elitama moralo je pridonositi i stupnju ogorčenosti ukrajinskih

građana zbog gospodarskih prilika u kojima žive. Razlozi nezadovoljstva bili su slični onima koji su se nabrajali kao uzroci nezadovoljstva za vrijeme Kučminog mandata. Obilježavale su se godišnjice Narančaste revolucije, ne milijunskim skupovima, ali su se pak obilježavale. Na primjer, za sedmu godišnjicu skupilo se nešto više od tisuću građana Kijeva. Koliko je novi sukob bio očekivan i već prisutan *u zraku*, govori i vodeći uzvik s tog okupljanja: *i poslije revolucije revolucija* (Kandare Šoljaga, 2011).

Janukovičeva vlada koja je bila protudemokratska, usmjerena podilaženju i balansiranju elita s posljedičnim zapostavljanjem pružanja prilika i potreba većinskog dijela stanovništva koji nije dospio u elitne klanove te gospodarskim siromašenjem zemlje, stvorio je ponovno stanje u zemlji koje je podsjećalo na nezadovoljstvo prije Narančaste revolucije 2004. godine. Možda se toj Narančastoj revoluciji treba pripisati zasluga u predstavljanju obrasca za buduće događaje kakav je bio taj 2013. godine. Nezadovoljno građanstvo već je imalo potvrdu iz bliske prošlosti da je revolucija način kojim se može doći do željenih rezultata, barem djelomičnih i neposrednih, a za dugotrajne rezultate trebalo je i dugotrajnije inzistiranje na demokratskoj praksi.

Početak otvorenog sukoba imao je uzrok u prekidu pregovora o potpisivanju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju Ukrajine Europskoj uniji na samitu koji je održan krajem 2013. godine. U takvom se potezu predsjednika Janukoviča očitavala prevaga ili priklanjanje očuvanju gospodarskih odnosa s Rusijom kojoj EU gospodarski ugrožava dominaciju takvim ugovorima na postsovjetskom prostoru.

Ta je odluka izazvala prosvjede prozapadnog dijela ukrajinskog stanovništva koji su tražili ostavku Janukoviča. Središte prosvjeda opet je bio Trg neovisnosti, kao i 2004. godine. Godine 2014. povećavao se intenzitet i opseg prosvjeda, koji su doveli i do prvih ljudskih žrtava. Parlament donosi protuprosvjednički zakon, ali je on ubrzo poništen. Premijer Azarov je podnio ostavku, ali ni to nije zadovoljilo prosvjednike (Đipalo, 2015: 78). Puštaju se zatvoreni prosvjednici na slobodu, Putin nudi niže cijene otplate plina, ali prosvjedi ne jenjavaju već povećavaju svoj opseg i intenzitet i donose sve više žrtava.

Jedan od navođenih razloga zbog kojih Janukovič nije primjenom brutalne sile izašao na kraj s prosvjednicima je i taj što je Janukovič izazvao nezadovoljstvo jedne skupine ukrajinskih oligarha jer nije podržavao do tada uhodane podjele imovine iz državnih resursa. Toj je skupini tada postalo u interesu svrgnuti Janukoviča, pa su stoga postali suorganizatori i pokrovitelji prosvjeda (Kovačević, 2016). Kao ni prosvjedi 2004., ni prosvjedi 2014. nisu mogli obećavati puno za demokratizaciju Ukrajine budući da su u njihovom vrhu bili oligarhijski interesi koji usporavaju i remete proces demokratizacije.

Smirenje nereda, razoružanje oporbenih skupina, amnestija za sudionike prosvjeda, uspostava Ustava iz 2004. i raspisivanje izbora do prosinca 2014. dogovorena je sporazumom između Janukoviča i predstavnika parlamentarne oporbe Klička, Jacenjuka i Tjagnjibuka 21. siječnja 2014. godine. Europska unija posredovala je tom sporazumu i nije bilo neosnovano očekivati da prosvjednici prihvate takav sporazum budući da je obećavao prijevremene izbore i ustavom iz 2004. određenu podjelu vlasti koja bi ograničila tadašnje ovlasti predsjednika.

Međutim, sporazum nije prihvaćen na Majdanu. Protestanti šire svoje djelovanje i zauzimaju vladine zgrade i zgrade predsjedničke administracije. Janukovič je napustio Kijev i sklonio se u istočni dio zemlje koji nije prosvjedovao, a parlament je izglasao nepovjerenje predsjedniku i izglasao privremenog predsjednika Turčinova, do predsjedničkih izbora koji su bili raspisani za 25. svibnja. Na tim izborima s natpolovičnom većinom glasova na mjesto predsjednika je došao Petro Porošenko.

Porošenko je bio istaknuti političar u vrijeme Janukovičevog režima, ali je održavao bliske veze s oporbom. Tako je za vrijeme prosvjeda i izbijanja oružanog sukoba postao jedan od vodećih govornika za prosvjednike. I Porošenko je vezan za oligarhijske klanove. Vodio je nekoliko velikih poduzeća, a prema nekom od njih dobio je nadimak „kralj čokolade“. (<http://vijesti.hrt.hr>, 2014). Ni taj put izbor predsjednika nije naznačio moguće udaljavanje politike od elitističkih poslovnih krugova.

U listopadu 2014. godine održani su prijevremeni parlamentarni izbori. Zbog aneksije Krima i ratnih događanja, izbori nisu provedeni u dijelovima Ukrajine koji nisu bili pod središnjom ukrajinskom vlašću. To je bitno utjecalo na izborni rezultat na kojemu su većinu dobile prozapadne, nacionalne i prodemokratske stranke i blokovi među kojima su bili i političari poznati iz razdoblja Narančaste revolucije i nove političke snage (v. Shevel, 2015: 160).

Ovdje se neće zalaziti dublje u opis tijeka ratnih događanja, a niti političkih previranja unutar Ukrajine posljednjih godina jer bi to prekomjerno proširilo razmatranje značenja Narančaste revolucije. U kontekstu demokratizacije Ukrajine, može se postaviti pitanje ili izraziti sumnja da bi se možda demokratizacija brže provodila da je prihvaćen sporazum iz siječnja 2014. jer je vjerojatnije da bi bio sačuvan teritorijalni integritet zemlje (Kovačević, 2016).

Rusija je aneksijom Krima uspjela destabilizirati zemlju, oružani sukobi su bili opsežni i s velikim brojem žrtava. Nastavili su se i nakon dva potpisana sporazuma u Minsku. Sporazumom iz rujna 2014. dogovoren je prekid vatre, kao i dogovorenim primirjem u prosincu, no nitko se tih dogovora nije pridržavao, pa se novi sporazum potpisao u veljači

2015. godine. Na sastanku su bili predsjednici Rusije i Ukrajine Putin i Porošenko. njemačka kancelarka Merkel i francuski predsjednik Hollande. i taj kao i prethodni sporazumi i oni koji su uslijedili predviđali su smirivanje sukoba, povlačenje teškog naoružanja, obostrane kompromise oko područja pod kontrolom pobunjenika i druge mjere s ciljem smirivanja sukoba. Pozitivni rezultati takvih sporazuma su izostali. To je zaustavilo i otežalo pridruživanje Ukrajine EU, ali i demokratizaciju za koju ipak nisu bili nužni samo mirnodopski uvjeti, nego i manje korumpirana i manje oligarhijski okarakterizirana vlast.

Na predsjedničkom mjestu do danas je ostao Porošenko, Timošenko je slobodna i najavljuje svoju kandidaturu na predsjedničkim izborima 2019. godine. Prema nekim anketama, ona ima najviše izgleda za pobjedu (<http://balkans.aljazeera.net>, 2018). Janukovič se sklonio u Rusiju, a Juščenko se nakon izbivanja vratio u Ukrajinu gdje je 2017. sugerirao da ima predsjedničke ambicije (<http://tass.com>, 2017). Uz političke stranke i njihove vođe poznate iz 2004. pojavile su se nove, ali je podijeljenost zemlje, politički i gospodarski klanovi ostali su bitnim karakteristikama političkog života u Ukrajini i preprekama za demokratizaciju.

U odnosu na 2004. intenzivniji je angažman vanjskih sila oko stanja u Ukrajini kao pokazatelja omjera njihovih snaga. Strani utjecaji, prozapadni i proruski, imaju utjecaj na demokratske promjene u Ukrajini, ali je promjena unutarnjih prilika pala u sjenu oružanog i diplomatskog sukoba u zemlji. Prilike u zemlji koje su onemogućile provođenje promjena najavljenih u Narančastoj revoluciji nisu stavljene u prvi plan niti identificirane kao prepreke demokratizaciji. Umjesto njih prvenstvo imaju teme privrženosti Rusiji ili Zapadu i smirivanje ratnog stanja.

Konkretan povod za oružani sukob bio je referendum kojim je poluotok Krim proglasio neovisnost kao reakciju na izglasavanje smjene Janukoviča u parlamentu. Rusija ga je podržala i vojnom intervencijom ga pripojila Ruskoj Federaciji 2014. godine. Zbog oružane intervencije SAD i EU uveli su sankcije Rusiji zbog aneksije Krima 2014. godine. Posljedice sankcija nisu naravno ograničene na gospodarstvo Rusije, nego i na gospodarstvo europskih zemalja. Ako je uvjet za ukidanje sankcija vraćanje Krima Ukrajini, treba reći da do ukidanja neće doći baš lako. Među ruskim intervencijama na postsovjetskom prostoru treba naglasiti da je Krim područje u kojemu je zaista većinsko etničko rusko stanovništvo i da je razumljivo da će ono biti privrženo proruskim političarima u zemlji sve dok „prozapadno“ i „prorusko“ usmjerenje budu glavne odrednice njihovih političkih programa.

Sudbina Ukrajine određena je njenim položajem oko kojega se sukobljavaju ta dva snažna utjecaja u borbi za prevlasti na što većem području. Kriza u Ukrajini koja je prešla na

razinu oružanog sukoba 2104. treba se gledati u kontekstu već spomenutog zadržavanja ruske dominacije u bivšim sovjetskim republikama i graničnim područjima koja su zadnje crte obrane od dominacije Zapada. Rusija tu tampon zonu pokušava držati puno zapadnije, pa je očekivano bilo da ulazak Ukrajine u Europsku uniju Putin neće lako prihvatiti.

Važnost prostora Ukrajine za utjecaj zapadnih s jedne i ruskih snaga s druge strane zaslužna je za produžavanje i proširenje sukoba u Ukrajini. Pri širenju sukoba SAD je uvela i svoje sankcije Rusiji. Dolazak Donalda Trumpa na mjesto predsjednika SAD-a pobudio je očekivanja da će pregovori SAD-a i Rusije krenuti drugim smjerom, pa tako i rješavanje sukoba u Ukrajini. Međutim, stanje se nije bitno promijenilo, sukobi još uvijek traju, nekada su slabijeg nekada jačega intenziteta. Sankcije SAD-a su još uvijek aktualne i uvjetovane ruskim pripajanjem Krima. Ne prestaje međusobno okrivljavanje Rusije i zapadnih zemalja za tragične posljedice ukrajinskog sukoba.

Sve to značajno sprječava prodemokratske mlade snage u parlamentu da se odmaknu od djelovanja stare političke elite i provedu sustav reformi koji će pokrenuti temeljiti proces demokratizacije. O njihovim će doprinosima demokratizaciji Ukrajine konačni zaključak moći će se donijeti s malo većim vremenskim odmakom, kao što se i o značenju Narančaste revolucije za demokratizaciju nije moglo reći ništa zaključno u razdoblju kad su se vidjeli samo njeni neposredni rezultati.

ZAKLJUČAK

Narančasta revolucija u Ukrajini 2004. može se analizirati kao pretežito rezultat vanjskih utjecaja i sugestija, a može joj se prići i kao jednom primjeru političkog angažmana građana i njihova aktivnog sudjelovanja u ostvarenju željenog političkog rezultata kada se on ne može postići glasovanjem na izborima kao glavnim sredstvom kojim se odvija građanska politička aktivnost.

Budući da je zadatak ovoga rada bio donijeti argumentirane zaključke o značenju Narančaste revolucije za demokratizaciju Ukrajine, više se pozornosti poklonilo unutarnjim prilikama kao izvorima pobude za podizanje revolucije jer se za unutarnje prilike vezao i opis postignutog stupnja demokratizacije.

Međunarodni položaj Ukrajine nesporno je značajno utjecao i na poticanje i na daljnji tijek rezultata Narančaste revolucije. Podijeljenost zemlje na proruski i prozapadni utjecaj pružio je glavni okvir u kojima se događala revolucija i naknadna politička previranja. O različitim vanjskim utjecajima ovisila je interpretacija revolucije i prihvaćanje ili odbijanje njenih neposrednih ishoda ovisno o pripadnosti političara na vlasti jednoj ili drugoj političkoj struji.

Strateški položaj Ukrajine na sudaru utjecaja Istoka i Zapada i raspon Narančaste revolucije i rezultat koji je postigla izazvali su očekivano brojne analize i komentare već u to vrijeme, odnosno u kratko vrijeme nakon. Proruski orijentirani analitičari u Ukrajini, kao i u brojnim svjetskim medijima komentirali su Narančastu revoluciju kao urotnički poduhvat i državni udar. Protivna struja u Ukrajini i drugačije usmjereni svjetski mediji u revoluciji su vidjeli borbu naroda za demokraciju, za demokratizaciju zemlje i te poboljšanje kvalitete života u njoj. I jedna i druga strana u Ukrajini postavljale su se kao žrtva nasilnog političkog djelovanja protivne struje i protivnog stranog utjecaja.

Pitanje dominacije Zapada ili Rusije u Ukrajini do danas je ostalo aktualnim pitanjem koje je dovelo do oružanog sukoba i ekstremne podijeljenosti zemlje ruskom aneksijom Krima. Prijepor vanjskih sila oko granice njihove dominacije na globalnoj razini usporio je i u velikoj mjeri odredio tijek demokratskih promjena koje jesu ili nisu uvedene. No, osnovni utjecaj i odgovornost za proces demokratizacije Ukrajine treba tražiti u unutarnjim prilikama.

Povod za podizanje Narančaste revolucije bili su za oporbu neprihvatljivi rezultati predsjedničkih izbora. Uz vodstvo oporbenih političara organizirani su masovni prosvjedi koji su pokazali koliko je nezadovoljstvo građana vladajućom elitom doseglo mjeru u kojoj je

spremno tražiti radikalne promjene. Kada je prozapadni, prodemokratski predsjednik izabran, a zatim i tako usmjerena vlada, bio je otvoren put prekidu sa starom politikom.

Dotadašnji je politički sustav podrazumijevao predsjedničko-parlamentarni sustav, nekonsolidiran stranački sustav, nesamostalan rad sudske vlasti, smanjenu slobodu medija i cijeli niz protudemokratskih mjera. Posebnu ulogu ima karakteristika toga sustava kao oligarhijskog, odnosno vezanog za poslovnu elitu i ciljeve privatnog bogaćenja.

Novi vođe Ukrajine, Juščenko i Timošenko, najavljivali su obračun sa svim tim karakteristikama koje su sprječavale put Ukrajine prema demokratskom društvu. U prvi mah, donesene su promjene koje idu u prilog takvoj politici. Uvedeni su zakoni koji promoviraju održavanje poštenih izbora i zakonom se vlast iz jakog predsjedničko-parlamentarnog sustava mijenja u jaki premijersko—predsjednički sustav. Da bi se politička moć ravnomjernije podijelila, uvode se mjere kojima se trebao potaknuti dinamičniji stranački život u parlamentu koji neće ovisiti o nedosljednim i klanovima upravljanim neovisnim predstavnicima. Tada su te promjene upućivale na to da se može obistiniti prozapadna interpretacija Narančaste revolucije kao pobjeda demokracije nad korupcijom i autoritarizmom.

Nova vlast je, međutim, pokazala slabost gotovo odmah pri smirenju revolucijske euforije. Dok su navedene mjere sugerirale da će Narančasta revolucija imati ključno značenje za postizanje opsežne demokratske promjene, Timošenko i Juščenko kao vođe demokratske koalicije pretpostavili su druge preokupacije uvođenju potrebnog sustava demokratskih reformi. Nastavili su svoju pripadnost oligarhijskim klanovima i poslovne karijere kojima se, po dotada ustaljenom režimu, pogodovalo kroz političku aktivnost. Razvoj stranačkog sustava nije bio u skladu s takvim ciljevima. Politička moć ponovno se usmjerila na privatni, a ne na javni interes, pa je brzo došlo do raskola vladajuće koalicije i posljedičnog jačanja utjecaja Janukoviča, vođe suprotne političke opcije.

Smjena vlasti dogodila se na sljedećim izborima, parlamentarnim pa predsjedničkim i tada su se i one mjere koje su uvedene s ciljem demokratizacije vratile na predrevolucijsko stanje. Ponovna smjena vlasti opet nije donijela sustavnu reformu, nije se otrglo od utjecaja oligarha na političke odluke i dokazalo se da autoritarni režim u Ukrajini nije bio vezan ni isključivo za proruski utjecaj niti za razdoblje promjena koje su nastupile neposredno nakon raspada Sovjetskog Saveza. Pokazalo se da postoji sklonost prema takvom režimu i dalje te da je to najveća prepreka demokratizaciji Ukrajine.

Značenje Narančaste revolucije za demokratizaciju Ukrajine nije bilo smanjeno zato što je neka druga, protudemokratska struja bila jača od prodemokratske struje, nego zato što

ni oni koji su podigli revoluciju ili je podržali radi demokratizacije, nisu praktično bili spremni provesti promjenu od autoritarnog prema demokratskom režimu vladanja.

Ukrajina nije bila osamljena na postsovjetskom prostoru i njena Narančasta revolucija pripada već spomenutim *Obojenim revolucijama*, a usporedbom s drugim zemljama postsovjetskog prostora, gospodarsko stanje zemlje bilo je među najslabijima u tom području pa su unutarnji razlozi za revolucijom i želja za demokratizacijom i u tome imali izražen poticaj.

Pokazalo se da strana potpora demokratizaciji jedne zemlje ne može znatno pripomoći ako unutarnje prilike u toj zemlji nisu dozrele za to. To se u Ukrajini nije pokazalo samo u revoluciji 2004., nego i u revoluciji i ratu deset godina nakon toga. Zanimljivo je usporediti takve zaključke iz novijeg vremena s analizama i komentarima iz vremena neposredno iza revolucije koje, bilo da su pisani s pozitivnim bilo s negativnim pristupom, nemaju takav uvid o nedovoljnoj razvijenosti ukrajinskog društva za revoluciju koja se dogodila.

Ovako navedene zaključne misli same bi za sebe navele na negativan konačan odgovor na istraživačko pitanje i odbacivanje glavne teze. Ukazivanje na nerealizirane ciljeve Narančaste revolucije ovdje ipak nema takvu nego upravo suprotnu svrhu.

Dvije revolucije unutar razdoblja od deset godina imale su gotovo jednake uzroke i izazvale su radikalne promjene. Bez obzira na to što se rezultati iz Narančaste revolucije nisu realizirali, pokazalo se da su njeni uzroci prepoznati kod građana kao dovoljni razlozi za podizanje revolucije. Radikalna promjena vlasti kojom se završila Narančasta revolucija pokazala je učinkovitost mirne revolucije kao demokratskog oblika političke borbe.

Vraćanje na autoritarni režim nakon što je propala demokratska koalicija, oba puta nakon Narančaste revolucije, posvjedočeno je pokazala da za demokratizaciju jedne zemlje nije dovoljan jednokratni revolucijski čin koji će dovesti na vlast političku struju koja je sklona utjecajima demokratskog zapadnog svijeta. Pokazala je da dolazak na vlast znači samo otvaranje prostora za dugotrajan i dosljedan proces reformiranja koji je nužan za postizanje zadovoljavajućeg stupnja demokracije. Takvim reformama koje su nedostajale prodemokratski usmjerena vlast bi se praktično pokazala kao takva.

Zloupotreba političke moći i gospodarsko bogaćenje vođa Narančaste revolucije kroz pripadnost i povezanost s oligarhijskim klanovima pokazali su se negativnima za održavanje na vlasti i za provođenje zacrtanog programa. Manjkavosti demokratskih vlada na koje je ukazala Narančasta revolucija imaju ogromno značenje za sadašnju i buduću vlast u Ukrajini, posebice ako je usmjerena prema demokratskim društvima. Narančasta revolucija pokazala je da je biračko tijelo raspoloženo za radikalne promjene, ali da se za demokratizaciju zemlje

treba riješiti oligarhijskog sustava i priklanjanja autoritarizmu radi ostvarenja privatnih ciljeva. Stoga je Narančasta revolucija vrlo značajna za demokratizaciju u Ukrajini iako će se njeni konačni i posredni rezultati tek vidjeti.

LITERATURA

• Knjige

1. Bazaluk, Oleg (2016) *Corruption in Ukraine: Rulers' Mentality and the Destiny of the Nation, Geophilosophy of Ukraine*. Cambridge Scholars Publishing.
2. D'Anieri, Paul (2015). *Understanding Ukrainian Politics: Power, Politics, and Institutional Design: Power, Politics, and Institutional Design*. Routledge.
3. Pifer, Steven (2009) *Averting Crisis in Ukraine. Council on Foreign Relations*. Council on foreign relations.

• Članci u stručnim časopisima

4. Boban, Davor (2010) Ukrajina između autoritarizma i demokracije. *Političke analize* 1(2): 36-38.
5. Boban, Davor. (2014). Izborne reforme i konsolidacija stranačkog sustava u Ukrajini. *Politička misao: časopis za politologiju*, 51(2): 29-51.
6. Boban, Davor (2014a) Oligarhijski sustav u Ukrajini–prepreka izgradnji moderne države. *Političke analize*, 5(17): 40-45.
7. Christensen, Robert K., Edward R. Rakhimkulov i Charles R. Wise (2005) The Ukrainian Orange Revolution brought more than a new president: What kind of democracy will the institutional changes bring? *Communist and Post-Communist Studies* 38(2): 207-230.
8. Fenger, Menno (2007) The diffusion of revolutions: comparing recent regime turnovers in five post-Communist countries. *Demokratizatsiya*, 15(1): 5-28.
9. Haran, Oleksiy (2011) From Viktor to Viktor: democracy and authoritarianism in Ukraine. *Demokratizatsiya*, 19(2): 93-110.
10. Hesli, Vicki. L. (2006) The Orange Revolution: 2004 presidential election (s) in Ukraine. *Electoral Studies*, 25(1): 168-177.
11. Hesli, Vicki L. (2007). The 2006 parliamentary election in Ukraine. *Electoral Studies*, 26(2): 507-511.
12. Kuzio, Taras (2006). The Orange Revolution at the crossroads. *Demokratizatsiya-washington*. 14 (4): 477-494.
13. Shevel, Oxana (2015). The parliamentary elections in Ukraine, October 2014. *Electoral Studies*, 39: 159-163.

14. Stepanenko, Viktor. (2005) How Ukrainians View Their Orange Revolution: Public Opinion and the National Peculiarities of Citizenry Political Activities. *Demokratizatsiya*, 13(4): 595-616..
15. Tadić, Dejan (2016) The concept of soft power in Russian foreign policy in the twenty-first century. *Međunarodni problemi* 68(1): 112-132.
16. Trapara, Vladimir i Miloš Jončić (2012) Put za rešavanje sukoba – usporedna analiza zamrznutih sukoba na prostoru OEBS, *Međunarodni problemi* 64(3): 275-302.
17. Yatsunskaya, Olena (2006) Mythmaking and its discontents in the 2004 Ukrainian presidential campaign. *Demokratizatsiya* 14(4): 519–533.

- **Mrežni izvori**

18. Al Jazeera.net (21. 6. 2018) *Julija Timošenko najavila kandidaturu za predsjedničke izbore*
(<http://balkans.aljazeera.net/vijesti/julija-timosenko-najavila-kandidaturu-za-predsjednicke-izbore> Posljednji pristup: 25. 6. 2018).
19. BBC.com (2012) *Ukraine election „reversed democracy“, OSCE says*
(<https://www.bbc.com/news/world-europe-20120888> Posljednji pristup 30. 5. 2017)
20. b92.net (2005) *Juščenko prvo otišao u Moskvu*
(https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2005&mm=01&dd=24&nav_category=78&nav_id=160686 Posljednji pristup: 12. 6. 2005).
21. Kandare Šoljaga, Ana (2011) Sedam godina od Narančaste revolucije. *Dnevnik.hr*.
(<https://dnevnik.hr/vijesti/svijet/sedam-godina-od-narancaste-revolucije.html>.
Posljednji pristup 12. 6. 2018).
22. Kovačević, Božo (2016) Dvije godine nakon što je iz Ukrajine utekao bivši predsjednik Janukovič, jedini pravi pobjednik je Amerika. *Telegram.hr*.
(<https://www.telegram.hr/politika-kriminal/dvije-godine-nakon-sto-je-iz-ukrajine-utekao-janukovic-jedini-pobjednik-je-amerika/>. Posljednji pristup 12. 6. 2018).
23. NYTimes.com (2006) Bitter Orange
(<https://www.nytimes.com/2006/01/01/magazine/01tymoshenko.html>.
Posljednji pristup 23. 5. 2018).
24. Popova, Julija (2016) Gdje je zapečaćena sudbina SSSR-a: 25 godina od Bjelovjeskog sporazuma. *Russia today*.

- (http://hr.rbth.com/politics/2016/12/12/gdje-je-zaprecacena-sudbina-sssr-a-25-godina-od-bjelovjeskog-sporazuma_655511. Posljednji pristup 20. 4. 2018).
25. Schneider, William (2004) Ukraine`s „Orange Revolution“ *TheAtlantic.com*
(<https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2004/12/ukraines-orange-revolution/305157/>. Posljednji pristup: 18. 6. 2018).
26. Tass.com (27. 10. 2017) Viktor Yushchenko hints at presidential ambition.
(<http://tass.com/world/972975>. Posljednji pristup 25. 6. 2018).
27. Theguardian.com (2006) *I want to work a miracle*.
<https://www.theguardian.com/world/2006/feb/02/ukraine.tomparfitt>.
Posljednji pristup: 18. 6. 2018).
28. Vidmarović, Đuro (2014) Ukrajina se vraća Ukrajincima. *HKV.hr*.
(<http://www.hkv.hr/izdvojeno/komentari/dvidmarovic/17046-d-vidmarovic-druga-ukrajinska-narancasta-revolucija-1.html>. Posljednji pristup 1. 6. 2018).
29. Vijesti.hrt.hr (28. 3. 2014) Veća potpora Porošenku u utrci za ukrajinskog predsjednika.
(<http://vijesti.hrt.hr/239663/veca-potpورا-porosenku-u-utrci-za-ukrajinskog-predsjednika>. Posljednji pristup: 18. 6. 2018).
30. Youtube.com (2010) Yulia Tymoshenko on the failure of Orange Revolution.
(<https://www.youtube.com/watch?v=7Mmd1kti0VY&t=67s>. Posljednji pristup 10. 7. 2018).
31. Youtube.com (2014) Orange revolution 2004. Documentary film Orange chronicles, short version.
(<https://www.youtube.com/watch?v=dL-1mCHffgI>. Posljednji pristup: 21. 6. 2018).
- **Ostalo**
32. Åslund, Anders (2005) *Comparative Oligarchy: Russia, Ukraine and the United States*. PDF.
33. Earle, John S. i Scott Gehlbach (2014) *The Productivity Consequences of Political Turnover: Firm-Level Evidence from Ukraine's Orange Revolution*. PDF.
34. Olszański, Tadeusz A. (2003) *2002 Parliamentary elections in Ukraine: Events, results and consequences; Ukraine's Parliamentary system after the elections*. OSW Study 8/2003.

SAŽETAK

Narančasta revolucija u Ukrajini 2004. godine za prozapadno i prodemokratski orijentirane građane i Zapad tada je tumačena kao pobjeda demokracije u toj zemlji. Proruski orijentirano stanovništvo i Rusija predstavljali su je kao državni udar. Ovaj se rad bavi značenjem Narančaste revolucije za demokratizaciju Ukrajine. O stupnju realizacije njenih ciljeva govori se kroz prikaz izbornih događaja iz 2004., naknadnih promjena vlasti i Druge revolucije. Posebna se pozornost poklanja političkom djelovanju Viktora Juščenka, Julije Timošenko i Viktora Janukoviča kao vođa političkih stranaka koje su najzaslužnije za provođenje ili odmak od ideja o demokratizaciji Ukrajine kojima je vođena Narančasta revolucija.

Ključne riječi: demokratizacija, izbori, Julija Timošenko, Narančasta revolucija, Ukrajina, Viktor Janukovič, Viktor Juščemko,

ABSTRACT

Ukraine's "Orange Revolution" in 2004 was interpreted differently by the country's Western- and Eastern-oriented populations and by their international counterparts. The West saw it as a win for democracy, whereas the pro-Russian population and Russia presented it as a coup d'état. The present paper addresses the significance of the Orange Revolution in the democratization of Ukraine. The degree to which its goals have been realized is considered in the aftermath of the elections in 2004, the subsequent multiple changes in the government, and the Second Revolution. Special attention is paid to the political actions of Viktor Yushchenko, Yulia Tymoshenko, and Viktor Yanukovych, the leaders of the most prominent parties at the time. They were most responsible for realisation or the departure from the goals of democratization of Ukraine that motivated the Orange Revolution.

Key words: democratization, elections, Orange revolution, Ukraine, Viktor Yanukovych, Viktor Yushchenko, Yulia Tymoshenko